

Det Kongelige Kunnskapsdepartement
Postmottak@kd.dep.no

Oslo, 12.01.2009

Vår ref.
OLKV/21861

Høringssvar; innstillingen til utvalget for fag- og yrkesopplæringen/Karlsenutvalget

Viser til brev av 27.10.2008. Arbeidsgiverforeningen Spekter mener innstillingen er grundig og berører mange interessante områder for fag- og yrkesopplæringen, og ser frem til at innstillingen blir fulgt opp i konkrete tiltak. Etter føringene i høringsbrevet har Spekter følgende uttalelser om innstillingen:

a) Generelle kommentarer til tiltakene

Flere av forslagene til tiltak innebærer mer overordnede strategiske satsninger blant annet:

Under pkt. 6.3 - Opprettelse av nasjonalt senter for karriereveiledning

Under pkt. 6.6 - Kartlegging av gode eksempler og utarbeidelse av indikatorer, veiledninger og verktøy
- Behov for en nasjonal kvalitetsutviklingsstrategi
- Økt bruk av tilsyn som grunnlag for kvalitetssikring av fag- og yrkesopplæringen

Under pkt. 6.7 - Rekruttering av yrkesfaglærere

Under pkt. 6.8 - Forskning og dokumentasjon om fag- og yrkesopplæring

Under pkt. 6.9 - Mer internasjonalisering

Vi mener at det på flere av disse områdene er helt nødvendig å sette inn tiltak, men vi er noe skeptiske til den fragmenterte strukturen på de foreslåtte tiltakene. I stedet for å løse disse utfordringene med enkeltvise tiltak foreslår derfor Arbeidsgiverforeningen Spekter at det opprettes **et nasjonalt ressurscenter for fag- og yrkesopplæringen**. Ressurssenteret får som ansvar å drive og initiere forsknings-, opplysnings-, fag- og utviklingsarbeid innenfor de til enhver tid gjeldende utfordringer innen området (og selvfølgelig på de øvrige områdene listet over). Det vil videre være en viktig oppgave å få utarbeidet god statistikk, heve statusen, samt finne gode eksempler og tiltak for aktuelle utfordringer for fag- og yrkesopplæringen. Det er ikke ment at ressurssenteret skal uthule noen av de

eksisterende aktørers ansvarsområde, men supplere og være en sterkere pådriver for fag og yrkesopplæringen. Ved hjelp av et slikt ressurscenter kunne man få mer overgripende tiltak som ser helhetlig på fag- og yrkesopplæringens utfordringer. Ressurssenteret måtte få et mer presist utarbeidet mandat og budsjett. Man vil trolig komme langt innenfor den økonomiske rammen som allerede er foreslått for å iverksette de aktuelle tiltak. Dette forslaget kommer som kommentar til de listede tiltak og vil således bli henvist til under de aktuelle punkt.

b) Spesifikke områder i oppfølgingsarbeidet

I forhold til de føringer som er gitt i høringsbrevet har Spekter synspunkter på følgende punkter:

1) Bedre gjennomføringen i videregående opplæring jf. utredningens avsnitt 6.3

Arbeidsgiverforeningen Spekter støtter de foreslåtte tiltakene på dette området. Frafallsproblematikken er en av de største utfordringene for fag- og yrkesopplæringen. Spesielt er vi opptatt av at alle søkere til helse og sosialfag tilbys plass da dette er den sektor som i de kommende tiår vil ha et økende og kontinuerlig behov for kompetent personell på alle nivåer. En forutsetning for at alle søkere til helse og sosialfag tilbys plass er selvsagt at kvaliteten på utdanningen ikke forringes som et resultat av økt volum. Det må også være slik at kravene holdes på samme nivå for de områder hvor det kreves autorisasjon (for eksempel ambulansefaget). I tillegg bør det arbeides for å legge til rette for en jevnere kjønnsfordeling innen typiske gutte- og jentefag.

Videre støtter vi at lærlingtilskuddet økes (for alle lærlinger, ikke bare rettighetslevene) slik at det oppleves som mer attraktivt for bedrifter å ha lærlinger. Dette kan også bidra til å minske frafallet da en større garanti for læreplass vil virke motiverende for å gjennomføre skoleløpet. Videre er det viktig at man setter inn tidlige tiltak for å bedre lese- og skriveferdighetene mellom ungdoms- og videregående skole.

Når det gjelder karriereveiledning henvises det til punktet over: *"a) Generelle kommentarer til tiltakene."*

2) Utbygging av fagskoleutdanning som en karrierevei for fagarbeidere jf. utredningens avsnitt 6.4

Spekter støtter forslagene om utbygging av fagskoleutdanning. Det er viktig at det finnes gode karriereveier etter endt fag- eller svennebrev. Både fordi denne kompetansen i fremtiden vil bli etterspurt, men også fordi dette vil være et bidrag til å trekke sterke søkere til fag- og yrkesutdanningen samt bidra til å motvirke frafall av elever og avskalling av små "verneverdige" fag. Utbyggingen av fagskoleutdanningen må samordnes med øvrige utdanninger slik at man får studiepoeng, og at det er en sammenheng slik at man kan gå på videre utdanningsløp osv. For å få til en utbygging av fagskoleutdanningen er man etter vår mening avhengig av økt offentlig finansiering etter mønster av det man har gjort i statsbudsjettet for 2009 for helse- og sosialfag.

3) Tiltak for å bedre overganger fra fag- og yrkesopplæringen til fagskoleutdanning og høyere utdanning jf. utredningens avsnitt 6.4

På generelt grunnlag støtter Spekter tiltak som bedre overganger fra fag- og yrkesopplæringen til fagskoleutdanning og høyere utdanning. Det er imidlertid slik at enkelte av de foreslåtte tiltak må følges spesielt nøye for å ikke gi utilsiktede effekter som nivåsenkning eller manglede bredde/spissing i utdanningen. Ordningen må ha en forsiktig utvidelse og løpende evaluering for hvert fagområde for å sikre at man oppnår de ønskede og ikke de utilsiktede effektene.

Når det gjelder å sette ned aldersgrensen for realkompetansevurdering er vi noe mer betenkte. 25 år virker å være et riktig nivå. I den grad man setter ned aldersgrensen må ordningen underlegges

kontinuerlig vurdering slik at dette ikke blir et bidrag til å uthule det ordinære utdanningsløp. Aldersgrensen bør etter Spekters mening ikke under noen omstendigheter senkes til mindre enn 22 år. Mange vil ta allmennfaglig påbygning så det forventes en marginal bruk av ordningen, men den er viktig nok for de det gjelder. Når det er snakk om realkompetansevurdering er det også viktig at denne harmoniseres med praksiskandidatordningen slik at modellene og mulighetene fremstår helhetlige.

Spekter støtter innstillingens forslag til tiltak om at alle som har fullført videregående er generelt studieforberedte uavhengig av utdanningsprogram samt retten til å ta kurs i fellesfag etter oppnådd fagbrev. Vi ser samtidig at tiltaket kan ha uheldige konsekvenser. Det er derfor viktig å følge utviklingen i frafallspromatikk osv. for de kandidatene som velger videre utdanning, og holde oppsikt med om høyere utdanninger iverksetter spesielle tiltak som egne opptaksprøver, lukking av studier osv. Ordningen med generell studieforberedthet må evalueres etter noe tid på bakgrunn av blant annet disse variablene.

4) Tiltak for å få flere voksne med yrkeskompetanse jf. utredningens avsnitt 6.5

Spekter støtter informasjons- og motivasjonsordninger som bidrar til at flere voksne som ikke deltar i arbeidslivet blir yrkesaktive, som bidrar til at færre faller ut og opplæring av innvandrere som gjør dem i stand til å delta i arbeidslivet. Vi er imidlertid noe mer skeptiske til ordninger for finansiering av livsopphold for voksne, og spesielt viktig er det at utgifter til dette ikke blir pålagt arbeidsgiverne. Ved å etablere slike ordninger er det også viktig at andre grupper ikke blir diskriminert, så hensiktsmessige robuste kriterier må etableres og gjerne prøves ut før dette etableres som faste ordninger.

Når det gjelder BKA programmet støtter Spekter at dette etableres som en permanent ordning og at dette også utvides til å gjelde grupper av bedrifter eller bransjeorganisasjoner.

Det er mest hensiktsmessig at utdanningstiltak for målgruppene med lav formell utdanning skjer i nær tilknytning til arbeidslivet. Dette gir både mulighet for praktisk tilnærming til og konkretisering av fagstoffet, og det skaper gode og trygge lærevilkår for denne gruppa. Erfaringene fra KUP-prosjektene etterlater ingen tvil om at det å tilrettelegge for læring i tilknytning til det daglige arbeidet og sammen med arbeidskollegaer gir den tryggheten og mestringsfølelsen som er en forutsetning for å lykkes.

I en nedgangsperiode kan muligheten for arbeidserfaring, enten gjennom ansettelse eller arbeidstreningstiltak, bli et knapt gode. Det blir økt press på ressurser og kostnader i virksomhetene, og mulighetene for å ta på seg oppgaver og kostnader utover det helt nødvendige blir sterkt redusert. Det vil derfor være svært viktig at virksomhetene gjennom konkrete tiltak og tilskudd kan bli i stand til å opprettholde mulighetene for utdanning i nær tilknytning til arbeidet.

Når det gjelder tiltak for å få flere voksne med yrkeskompetanse henvises det for øvrig til felles innspill fra HSH, NHO og Spekter til Kunnskapsdepartementet av 11.12.2008.

Kompetansetillitsvalgte

Tillitsvalgtfunksjoner er et partsanliggende forankret i Hovedavtalen, og det er etter Spekters syn ikke noe som tilsier at myndighetene bør gripe inn i dette arbeidet. Kompetansetillitsvalgte er riktignok omtalt i Stortingsmelding 16 som en ordning som fungerer i England og på New Zealand. Fagforenings- og tillitsvalgtordningene i de landene det vises til er svært ulike våre egne. Gode ideer skal vi alltid lete etter, men å overføre ordninger uten en grundig vurdering av kost/nytteeffekter, og hvordan det kan gjøres, er vi sterkt kritiske til. Viktige spørsmål som hvor skal disse være, hvilket ansvarsområde skal de dekke, hvilke fullmakter skal de ha, hvilken kompetanse skal slike tillitsvalgte ha, hvem skal finansiere ordningen etc. er etter det vi kjenner til ikke vurdert.

Den organiserte delen av norsk arbeidsliv har et langvarig samarbeid med tillit som kjennetegn og med tilhørende avtafestede ordninger. Hovedavtalen inneholder utførlige regler om partsforhold, samarbeid og medbestemmelse, herunder tillitsvalgte.

De fleste virksomheter i dag er kompetansebaserte. Det er derfor helt nødvendig at kompetansespørsmål er mest mulig integrert i de etablerte samarbeidsorganer og medvirkningsprosesser i bedriftene. Det er vesentlig å ikke legge opp til et nytt apparat på siden av det etablerte samarbeidet som har sin naturlige forankring i bedriftens verdiskaping og lønnsomhet.

Med den økonomiske situasjonen som virksomheter og fellesskap vil stå overfor de nærmeste årene må kompetanseutviklingen spisses mot virksomhetens behov og ikke utvikles som en generell velferdsordning. De ordinære tillitsvalgte må ha fokus på kompetanseutviklingen som et vesentlig bidrag til virksomhetens utvikling og drift.

Det er ikke ønskelig med en ordning med kompetansetillitsvalgt som utvider rammen for bruk av tillitsvalgtordninger. Arbeidslivet består av et mangfold av organisasjoner og det er ikke uvanlig med et titall ulike tariffavtaler, forbund og tillitsvalgte i den enkelte virksomhet. I den situasjonen vi går inn i nå vil mange virksomheter være tvunget til å redusere staber og støttefunksjoner som ledd i nødvendige kostnadsreduksjoner for å sikre at virksomheten overlever. Samtidig med slike nedbemanninger skal ikke antallet tillitsvalgte som skal utføre stabsoppgaver økes.

Utbygging av ressursenter for fag- og yrkesopplæringen, subsidiært karriereveiledningssentra, er tiltak som på en bedre måte enn utvidelse av en tillitsvalgtordning svarer på de behovene vi ser for motivasjon, informasjon og oppfølging av den enkelte.

Når det gjelder nasjonale prinsipper for realkompetansevurdering av voksne som ønsker å ta videregående opplæring henvises det til punktet over: **"a) Generelle kommentarer til tiltakene."**

5) Tiltak for å bedre kvaliteten i fag- og yrkesopplæringen jf. utredningens avsnitt 6.6

På generelt grunnlag er Spekter opptatt av å bedre kvaliteten på fag- og yrkesopplæringen, og en tettere kontakt mellom skole og arbeidsliv.

I Spekters Arbeidsgiverbarometer som ble gjennomført i 2008 stilte vi følgende spørsmål til et representativt utvalg på 1553 topledere og daglig ledere i norsk arbeidsliv:

Hvor enig eller uenig er du i følgende utsagn: Nyutdannede arbeidssøkere er godt forberedt på de krav som stilles i arbeidslivet.

Over halvparten (56 %) er helt eller delvis uenig i at nyutdannede arbeidssøkere er godt forberedt på arbeidslivet, mens kun 1 av 5 er helt eller delvis enig. Årsaken til denne svarfordelingen kan være flere, men det er god grunn til å tro at dette både skyldes for liten praksisorientering innenfor høyere utdanning, men også at den oppdelte fagoppdelingen ikke i tilstrekkelig grad klarer å gjenspeile de praktiske utfordringer man møter når man skal samspille med andre profesjoner og faggrupper i nettverk og langs arbeidsprosesser slik arbeidslivet i dag krever.

Det er derfor viktig at det satses sterkere på utvikling av praksisbaserte studiemodeller og at slike også tar høyde for praksis i samspill langs arbeidsprosesser. Innenfor helsesektoren, hvor det er etablert en rekke praksisbaserte utdanningsordninger, er det viktig å kunne tilrettelegge for læring gjennom samspill mellom ulike fagprofesjoner rundt oppgaveløsningen i pasientforløpet. I motsatt fall vil den

praksisbaserte læringen i for stor grad preges av isolerte fagbrokker i det som i dag utgjør helhetlige og sammenhengende arbeidsprosesser og pasientforløp.

Norsk helsetjeneste må forberede seg på en framtid der det blir økt knapphet på arbeidskraft. Det blir ikke mulig å rekruttere like mange til sektoren som vi har gjort de siste tiårene, selv om behovet for helsetjenester etter alt å dømme vil øke. Det er i den forbindelse nødvendig å kunne bidra til en naturlig oppgavedeling og oppgaveglidning i samspillet mellom de forskjellige fagprofesjoner for å kunne utnytte kompetansen og ressursene best mulig.

Samhandling mellom arbeidslivet og utdanningsinstitusjonene kan sikre at studietilbudene blir relevante i forhold til de arbeidsoppgaver man vil møte i arbeidslivet. Økt samarbeid vil bidra til et bedre grunnlag for valg av utdanning og yrke fordi utdanningsinstitusjonene informasjon til studenter kan gi et realistisk bilde av hva som vil møte dem i det praktiske arbeidsliv.

Mange av de prosjekter som har vært gjennomført i samarbeid mellom utdanning og arbeidsliv har vært avhengige av at det er ildsjeler som driver prosjektene. Gjennom kvalitetsreformen er insentivordningene i høyskolesystemet rettet mot vitenskapelig publisering og studentgjennomstrømming. Det er områder som det uten tvil er viktig å stimulere, men det må i tillegg utvikles insentivordninger som ivaretar samarbeid mellom utdanningsinstitusjonene og arbeidslivet. Hvis slike ordninger ikke etableres, vil et samarbeid bli sårbart og lite forutsigbart for virksomhetene.

For å styrke utviklingen av praksisbaserte utdanninger er det viktig å gi støtte til prosjekter som utvikler og prøver nye modeller og sørge for løpende evaluering på dette området. Det bør derfor settes av større midler over statsbudsjettet for å gi støtte til prosjekter som utvikler nye modeller der arbeidsliv og U/H sektoren deltar i et gjensidig samarbeid. Det må også utformes insentivordninger som over tid sikrer at denne type utdanninger blir en del av det faste studietilbudet.

For å få til gode prosesser rundt kvalitetsutvikling, økt bruk av tilsyn og utvikling av løpende statistikk økt innen fag- og yrkesopplæringen bør ansvaret for dette arbeidet plasseres ved i det foreslåtte ressurscenteret nevnt i punktet: **"a) Generelle kommentarer til tiltakene."** Det er også viktig at slike utvidede ordninger med for eksempel økt bruk av tilsyn ikke går på bekostning av andre oppgaver, men tilføres friske ressurser.

6) Tiltak for rekruttering av yrkesfaglærere jf. utredningens avsnitt 6.7

Å skaffe tilstrekkelige og kompetente lærer og instruktørressurser til fag- og yrkesopplæringen er ved siden av frafallsproblematikken ett av de viktigste områdene å sette inn gode tiltak. Faglige ledere og fagprøvenemdene må også tilgodeses med ressurser og tiltak. Det bør også vurderes ordninger som dekker tapt arbeidsfortjeneste for instruktører på kurs.

Manglende tiltak mot de over nevnte gruppene er også påpekt som en svakhet ved den nåværende situasjonen for Norge i OECD sin undersøkelse (Learning for Jobs) om yrkesopplæringen i 17 medlemsland. Vi mener at mange av de foreslåtte tiltakene imøtekommer utfordringen og støtter disse på generelt grunnlag. Utfordringene kan også løses ved å etablere et ressurscenter for fag- og yrkesopplæringene ref. punktet: **"a) Generelle kommentarer til tiltakene."**

Når det gjelder hospiteringer for personale i skole og arbeidsliv, mener vi at dette er et helt nødvendig tiltak for å opprettholde kvalitet, være oppdatert samt gjøre elevene forberedt på hva som venter i arbeidslivet. Det er derfor den samme argumentasjon som gjelder her som under i punkt 5 i dette notatet: **"Tiltak for å bedre kvaliteten i fag- og yrkesopplæringen....."**

7) Mer forskning og dokumentasjon på fag- og yrkesopplæringen jf. utredningens avsnitt 6.8

Når det gjelder forskning, statistikk og statusoversikter har dette vært et forsømt område når det gjelder fag- og yrkesopplæringen. Den yrkesdidaktiske forskningen er også fraværende. Det er derfor nødvendig å ta et skikkelig tak for å få mer presis kunnskap på feltet. Slik kunnskap har også implikasjoner for andre områder nevnt i innstillingen. Spekter støtter derfor de forslag som innstillingen skisserer. Det henvises også her til punktet **"a) Generelle kommentarer til tiltakene."**

8) Mer internasjonalisering jf. utredningens avsnitt 6.9

Spekter støtter de forslag som innstillingen skisserer, og spesielt trepartssamarbeidet for å få gjennomslag internasjonalt for norske synspunkter i spørsmål som gjelder fag- og yrkesopplæringen har vi god tro på. Det er i internasjonal sammenheng også viktig å se til de utfordringer OECD trekker frem for Norge i sin rapport "Learning for Jobs":

- Frafallet er stort
- Mangel på nye lærere i yrkesfagene
- Manglende rammer som sikrer god kvalitet på tilbudet
- Manglende krav til kvalifikasjoner hos yrkesveiledere og instruktører
- Valg av utdanningsretning for den enkelte som i for liten grad reflekterer arbeidslivets behov

Disse områdene er trukket frem som spesielle utfordringer for Norge, men som vi ved større internasjonal kontakt kan få erfaringer, inspirasjon og ideer til å løse. Det er også viktig å etablere hospiteringsordninger for alle grupper innen fag- og yrkesopplæringen som lærere, instruktører, elever m.fl. Spekter mener denne økte internasjonale kontakten og oppfølgingen kan, som tidligere nevnt, best håndteres gjennom et ressurscenter for fag og yrkesopplæringen.

Med vennlig hilsen
Arbeidsgiverforeningen Spekter

Anne-Kari Bratten
Viseadministrerende direktør